



Dr. Alojzij Merhar:

Alpinistika v živi krščanski etiki

»Na višinah prebivajo vzori in z višin prihaja tudi moč, ki jim daje na zemlji podobo in življenje. Na višine pa vodijo strme in raskave steze; le močna duša in krepka volja jih more doseči.«

Alpinist C. Ferrini.

Morda bo kdo pričakoval, da najprej razložim, zakaj pišem o alpinistiki, ko nisem iz vrst alpinistov ne njih organizator ne njih pisatelj, kvečjemu njih prijatelj, kar sem tu in tam zapisal tudi že v Planinskem Vestniku.

Saj bi mogel navesti tri, štiri razloge za to, pa se bojim, da bi bil preveč oseben, namesto stvaren; tako bi s peresom ne bil tam, kjer hočem biti — pri stvari sami.

Tega pa ne pišem kot svetovalec v duhu očetovskega opomina, marveč le kot duhovni spremljevalec v duhu stvarnega interesa. Ni namreč mogoče — to potrjuje tudi Slomškovo »Slovo Solčavskim planinam« — biti duhovnik in ljubiti gore, pa ne se v besedi razvneti zanje. Trikrat, in 21. rožnika 1861 poslednjikrat, je Slomšek obiskal »Solčavske planine« in tedaj jih je pozdravljal prav v smislu prave alpinistike.

Alpinistika je s svojim pomenom, namenom in imenom vred še vedno velik problem. Nas Slovence, ki smo po svoji zemlji zajeti v krog veličastnih, svetovno znanih vrhov, bi moralo s posebno zavzetostjo zanimati to vprašanje. Nismo se še izkazali dovolj zavedne in hvaležne za te velike gorske sklade in zaklade in nismo jih še prav izkoristili ne v gospodarskem ne v narodnem ne v socialnem ne v kulturnem in najmanj v etičnem pomenu. To, da so naše oči, zlasti v poletnih nedeljah in praznikih, obrnjene v gore, ni še dokaz, da smo v njih že našli, kar bi mogli in morali najti. Nasprotno: naše vračanje z gora le prevečkrat dokazuje, da v njih nismo našli svetišča miru. Nekaj nejasnega, zmedenega, nemirnega se vrača z nami domov. Harmonije boljšega in lepšega sveta niso dosegle poti v našo obteženo naravo.

Vsako gibanje, tudi hoja po gorah, pridobiva na vrednosti in posebnosti le po svojih ciljih. Višji so cilji, po katerih planinec hrepeni, večji je tudi on sam. Visoki cilji zahtevajo velikih žrtev.

Cilj alpinistov je pa en sam: »Bodi, kar si!«

Kdor pogleda našim mladim alpinistom v obraz in kdor opazuje njih vztrajno in smotrno delo, ta takoj spozna, da je to tisti rod, ki bo najvišje dvignil našo slovensko zastavo. Gore še niso nikogar odpustile neblagoslovljenega in neobogatene, kdor se jim je bližal in bival v njih s čistim in velikim namenom.

Sir Humphry Davy, eden največjih angleških prirodoslovcev, je v gorah, tudi v slovenskih gorah, najbližje zagledal: »Vero — jasno večernico in jutranjo zvezdo, ki bo posijala skozi sence in mrak smrti.« Alpinistika je, dasi visoka, vendarle revna beseda za ves idealizem dejanskih ljubiteljev gora, za vse to, kar pravi alpinisti v resnici so in hočejo biti. O teh in le o teh razmišlja pričujoča razprava.

Alpinistu je hod v gore beg iz ozkosrčnega sveta, molk s človekom in pogovor z Bogom ali tih dvogovor duše z božjo naravo. Med alpinisti najdete fine, globoke ljudi, ki jim ni nič za lastno existenco; le misel na druge jih drži in dviguje. Med njimi so dragoceni, nesebični, čisti značaji; plemeniti, dobri, tudi z Bogom združeni ljudje. Življenje zelo ljubijo, vendar ne toliko s strahom kakor z upom, da se za smrtjo skriva šele pravo življenje. Grom v gorah jim napravi silnejši vtis o poslednji sodbi, kakor bi mogla to doseči Cherubinijeva veličastna skladba »Dies irae«. O takem alpinistu, ki se je v gorah ponesrečil, se je glasila osmrtnica: »Padel je v prepad, planil je v luč.«

Čim bolj je človek dozorel, tem bolj je dobrohotno zavzet in odprt do vsega, kar je mlajšega, svežejšega, pogumnejšega in krepkejšega. Kamor ne poseže razvoj, tja se obesi zastoj. Mlada alpinistika si je z realnim delom v gorah zgradila lasten svet in nazor, ki ni brez Boga, brez Stvarnika in tudi ne brez višjega cilja. Velike so še daljave in razdalje, ki jih ločijo do končnega cilja; vendar mladi alpinisti čutijo, da so na pravi poti. Gore so jim božje poslanke; zato jih ljubijo, se jim zaupajo, pri njih so doma in v njih jim je domače.

Alpinistika je šola modrosti, ki naj stori alpinista dobrega, lepega, čistega, harmoničnega, novega človeka. Preden nekaj ukaže, se prej odloča in, preden se odloči, še prej preiskuje, kaj bi bilo v danem primeru pravilno. Pri tem služijo alpinistu štiri reči: spomin, presodnost, poučljivost in iznajdljivost. Spomin zbira zakladekušenj, svojih in drugih; presodnost se s praktičnim pogledom ozira na vsakokratni slučaj; poučljivost se posvetuje in poučuje pri drugih, zlasti pri starejših alpinistih, ki imajo zdravo sodbo, čeprav je vselej ne utemeljijo; iznajdljivost pa ohrani povsod prisotnost duha. To so štiri stopnje, po katerih stopa bister razum obzirno in previdno. Moder alpinist se nikjer in nikdar ne prenaagli s površnostjo in lahko-miselnostjo; vselej in povsod je preudaren, razsoden in previden. V modrosti je prva vrednost alpinistike.

Alpinistu gre za živo krščansko etiko. Dobra in trdna volja, kakor je potrebna, mu ne zadošča, alpinist hoče dejanj, poskusov,

naporov, zmag. Kdo more pogledati v duševne globine vztrajnega alpinista: v te notranje dvige, zdihe, upe, navdihe, nagibe? Tako more biti plezanje zanj le podoba notranjega pokreta, ki se vrši v alpinistovi duši: tu v notranjem morejo biti višine in strmine še veličastnejše kakor v vnanjem gorskem svetu.

Alpinistika je v svojem najlepšem in najvišjem pomenu: izlivanje božje v dušo. Izrekli smo veliko, komaj sluteno resnico, da se komu kje takoj zbudi vprašanje: »Kako to mislimo?« »Alpinist,« da govorimo jasneje, »dela, kakor bi pripravljaj Bogu pot v dušo, kakor bi hotel odnesti vse grče in griče, izpolniti vse nižine, voditi vse gorske vire, skratka: kakor bi hotel doseči nekako izravnanje med naravo in nadnaravo, med vidnim in nevidnim svetom.« — Priznamo, da ni lahko najti pravega izraza, kjer gre za prehod iz materialnega kroga v duhovni krog. Alpinistika je resničnost, ki ne bo nikoli umljiva zanj, čigar delo v skalovju bi bilo pomanjkljivo, zanikrno in površno.

Pričakovanje in stremljenje človekovo je na vseh poljih in v vseh poklicih zelo prevarljivo. Kako bi moglo biti v alpinistiki drugače! Tudi alpinistika si ne domišlja, da bi v svojem svetu ustvarila popolnega človeka. Človek ni nikdar dovolj izčiščen; popolnoma v sebi skladnega človeka ni: v slehernem spi zver, preti prepad, grozi tema — popolnoma čistega človeka ni. Toda, bolj ko se kdo približuje čisti naravi, bolj se potaplja v tajne božjega stvarstva; čim opreznější in potrpežljivejši in tako tudi spoštljivejši gre mimo njenih veličastnih podob in pojavov, toliko bliže bo popolnemu človeku. Ni alpinistika k temu edina pot in edini način; toda ena pot in en način je vendarle.

Bog hoče, da so ljudje, ki so več kakor samo navdušeni za gore..., ki iz proste volje store, kar bi sicer nihče ne storil za denar. Prizadevanje za spopolnitev je toliko dražje, kolikor manj se mu obeta zemeljsko plačilo. »Koliko ti država plati?« je vprašal seljak v bosenskih hribih slovenskega smučarja, ki je smučal po strmem grebenu... Ti čudovito preprosta miselnost! — Pa ostanimo resnični in resnobni. Kulturna alpinistika dviga vedno mogočnejše svoje drzne peruti, da bi zbudila vihar, ki bi pobral prah z naših vsakdanjih potov in predmetov, poslov in poklicev. Pribita na križ svojega idealizma, bo zmogla svoje delo in dosegla svojo zmago, kakor jo je za alpiniste slutil Rihard Strauss v svoji »Alpski simfoniji«. V dušo pristnega alpinista je pogreznjena trdnost resničnosti, kakor skala, na kateri stoji alpinist. Vsa ta resničnost pa je trezna in napravlja trezne, ponižne in skromne ljudi, ki so hvaležni za vsak dobrohoten namigljaj in podvig.

Alpinistika pa se zaveda tudi velike odgovornosti, da vodi ljudi k notranjemu napredku na tako borben in možat način. Seveda ne misli, da bi to dosegla pri slehernem svojih borcev; pa tudi tega ne misli, da bi pri komerkoli to dosegla že danes ali že jutri; ne naenkrat, ampak polagoma. Vsakdo ve, da so s tem združene velike nevarnosti. Katera lepa stvar je brez njih? Večja in višja je stavba,

večje in daljše vrže sence. Tu velja pravilo: »Poglej zvezde, spoštuje ulico!« Alpinistika, ki hoče vzgajati značaje, mora biti jasna, stroga, neizprosna kakor narurna postava, ki dela kristale. To je alpinistika v etičnem, ne geografskem pomenu.

V etičnem pogledu pomeni alpinistika novo orientacijo, nov kulturni pojem, novo kulturno fronto. Alpinistika je izluščeno jedro vsega dobrega in lepega, kar morejo dati gore njemu, ki ni samo njih navdušen občudovalec, ampak tudi njih zaveden zmagovalec; ali vsaj tak, ki se zaveda resnega pomena svojega npora in dela v skalah. Pravemu alpinistu ne gre za to, da veliko vidi, ampak za to, da veliko premaga. Ne v širino, ampak v globino sega njegov pogled. Vse, kar v alpinistiki ni tako, je le slab njen posnetek ali celo njen škodljiv izrastek. Predrznih, brezobzirnih, gorjancev šege in navade zaničujočih hribolazcev ne štejte v isto vrsto z alpinisti! Komur še imponira kričava in razbrzdana lastna mladost, tega še ni obsenčila alpinistika s senco svojih zmagujočih kril. Kdor se hodi v gore razgovarjat in zabavat, ta je stopil komaj na prvo stopnjo alpinske šole. Med alpinisti ni vseh teh izrastkov in jih noče in ne sme biti. In kdor bi v tem oziru hotel nastopiti zoper nje, bi bil zanje nič več in nič manj kakor don Kihot.

Toda ne samó samozatajevanje, ampak tudi in še mnogo bolj samopožrtvovalnost je cilj in uspeh alpinistike. Resnično tovarištvo! Alpinisti niso brezsrčni ljudje. Ni kmalu organizacije, kjer bi imeli udje toliko prilike za izkazovanje medsebojne ljubezni, kakor je skupina alpinistov. In v takih prilikah, še bolj v neprilikah, se alpinisti tudi izkažejo v nesebični ljubezni do bližnjega. Življenje in delo v gorah je zanje polno resničnosti, polno presenečenj, pa tudi polno žrtv. V žrtvah za njihove vzore je njih mir. Prav zato je alpinist zdrav človek, ker je nesebičen. Sebičnost dela človeka bolnega. Človek postane in ostane zdrav ne po naukih, ki jih sprejema, ne po mislih in željah, ki jih v sebi vnema, ampak po živih dejanjih, s katerimi se zavzema za dobrobit bližnjega. Alpinistika je borbenost in ljubezen v objektivnem svetu. Alpinist se hoče žrtvovati; nositi more sebe in druge, ker je mlad in močan. Alpinist je večno mlad; v tem je skrivnost njegovega veselega udejstvovanja tudi tedaj, ko mu telesne moči odpovedo neposredni stik z gorami. Alpinist je božji otrok v božji naravi, občuduje in vprašuje, raste in se spopolnjuje v svoji notranjosti. In ko bi drugega ne dosegel, kakor le sebe spopolnil, bi bil umetnik v življenju in njegova duša bi bila umetnina.

Poslanstvo, ki ga naš filozof France Veber v svoji knjigi »Idejni temelji slovenskega agrarizma« (str. 335) pripisuje vprav Slovanstvu, bi po vsem doslej rečenem pripisovali posebej tudi naši alpinistiki: »...in šele tako pripravi resnično bližanje — božjega kraljestva na zemlji...; kar je krščanstvo bilo in še je na polju osebno-duhovne individualnosti človeške, to naj Slovanstvo postaja in postane na polju osebno-duhovne socialnosti človeške«.

Dostavljamo: To naj postane in postaja tudi po svoji alpinistiki v živi krščanski etiki.

Pozabljeni svet okrog Kočne

(Gore in ljudje.)

Rahel občutek tesnobe te spreleti, ko zaviješ pri Juriju v Kokri po ostrem ovinku iz prvotne vzhodne smeri na sever in zajdeš iz dokaj široke, obljudene in solnčne doline v ozko tesen, ki jo je voda izdolbla na svoji poti in je v njej prostora komaj za strugo in cesto. Vse doslej si lahko pasel oči na umirjenih oblikah Krvavčevega pobočja in so ti bile čeri nad Grdo dolino samo v prijetno izpremembo, medtem ko ti Greben, ki se počasi razkriva izza skrajnih obronkov Čemšenika, s svojim raztrganim plečem še ne more nuditi tistega, kar pričakuješ od visokogorskega alpskega sveta.

Nisi še dobro za ovinkom, kar te preseneti nenadna izprememba, kakor je sam najbrž niti malo nisi pričakoval: Zadaaj nekje izza gozdnatih pobočij se dviga strma stena z ostrim razsekanim robom, in vse skupaj se ti zdi, da štrli nekam navpik, kakor bi se hotelo zdajzdaj zlomiti in se sesuti v dolino. Če si ta skalni čok zagledal prav tedaj, ko je njegov vrh zakrivala megla, dobiš medel privid nekakega babilonskega stolpa, ki se jenjava visoko gori nad oblaki v strmi špici ali pa mu sploh ni konca. Ostre in strme oblike grebenov te bodo speljavale, vrtal boš s pogledom po tem masivu, da bi odkril razgibane skale, ki bi se za take strmine spodobile. Pa ne najdeš nič takega; vse je nekam toga v skalah tu gori. Počasi se ti razkriva zahodna plat tega čoka; navzdol povešene gladke plošče spodaj, razbito pečevje zgoraj, to je vse. Kaj le skriva ta kameniti orjak v svojih plečih, ki jih je tako drzno zastavil na rob ozke doline? Ves zmeden si, tvoja tiha želja se je tako nenadoma izpolnila, a sedaj ne veš, kaj bi...

Prva izkušnja: Nič ni lepšega in nič odvratnejšega, kakor so spomini, kadar se jim predajamo s čustvom; nič koristnejšega, ko jih razumevamo. Z gora so mi vedno dobrodošli, ker se učim ob njih. — Bilo je pred leti, ko sva s tovarišem čepela na vozu, ki je peljal po Kokrski dolini gor k Jezeru, se pomenkovala z voznikom in se skrbno zavijala v obleko, da bi se obranila dežja, ki po hudi nevihti kar ni mogel jenjati. Namenjena sva bila, da napraviva turo po zahodnem grebenu Kočne in se tako na spodoben način pričneva uvajati v tehniko plezanja; razumljivo: brez vsakršnih plezalno-tehniških pripomočkov. »Za začetek je bolje, če se človek ne razvadi!« tako sem se tolažil tistikrat (ta tolažba mi je kmalu postala pravilo, kar mi ne bo nikdar žal!); enako menda tovariš, ko sva se namerila na pot z opremo, ki jo rabi običajni hribovski popotnik na svojih izletih. Na ovinku pri Juriju sva imela prvikrat priliko, si ogledati najino smer in priznati moram, da mi spočetka ni bilo lahko, ko sem gledal strmi rob zahodnega grebena. Ko sem pozneje gledal isti rob od Kazine zgoraj pri Jezeru, sem imel ravno nasprotni občutek, kakor da ne more biti zlepa bolj lahke in zložne plezalne poti, nego je ta. Oba ta prva vtisa sem primerjal

s položajem na terenu samem in sem moral priznati eno prvih izkušenj, ki sem jih pridobil v gorah: da vtisi s stvarnostjo nimajo nobenega opravka. Prav nič ni bilo na tem robu tako strašnega, da bi ne mogla zmagati v okovankah; na drugi strani pa naloga ni bila tako nezanimiva, kakor bi se zdelo na prvi pogled, če gledaš greben s severne strani. Menda ni zlepa lažje plezalne poti pri nas (vsaj v Kamniških Alpah je ne poznam), ki bi se po svoji mikavnosti dala primerjati s to. Nisem se dal odpraviti že kar s prvim obiskom tega grebena. V gozdih in grapah pod zahodno steno Kočne sem našel svoj gorski Eldorado in tja sem pričel hoditi poleti in pozimi, ves prežet z neugnano ljubeznijo do samotne, gorske prirode. Kolikorkrat sem se povrnil v ta samotni, skoraj pozabljeni kos sveta, ki izziva vsakega, kdor korači ali se vozi po dolini Kokre, pa gre mimo iz komodnosti ali iz želje po ne vem kakšnih divjinah; vselej se mi je zdelo, da čepi še vedno nekaj nerazrešenega v teh čerih in vsakikrat sem se podal na novo pot.

Zemlja in ljudje. Dolina v Spodnji Kokri je široka in solnčna dovolj, da more njeno dno služiti kmetom za obdelavo; njen značaj ni prav nič različen od značaja katerekoli naše doline. Sicer je zemlja bolj skopa, a za obstanek vendarle zadostno odmerjena. Popolnoma drugače je v tem oziru malo više, ko zavije dolina na sever in se njeno ravno dno zgubi skoraj popolnoma, ker se obe pobočji, z gozdom porasli, na dnu zajedata tesno drugo v drugo. Samotne hiše ob cesti, brez obdelanega zemljišča, tu in tam gruča bajt, prilepljenih na pobočje nad vodo, to je vse, kar more potnika opozoriti, da žive tukaj stalno naseljeni ljudje, ki se pehajo za svojim bornim kruhom. Pač, še nekaj je, kar oživlja samoto. To so velike žage, bodisi one stare z značilnimi dolgimi rakami, ki dolgočasno glodajo les, kakor bi se ne menile za vedno nestrpnejši tempo tam zdolaj, in so vsak čas pripravljene, da obnemorejo, bodisi nove, moderno urejene, ki so pravo nasprotje prvim. To so tudi težki, s hlodi ali deskami naloženi vozovi, ki se v popoldanskih urah po cesti počasi pomikajo navzdol. Pridobivanje lesa je v tej dolini poglavitni vir dohodkov; to mora spoznati vsakdo, medtem ko se nehote sprašuje, kdo je gospodar tega lesnega bogastva, kje je in ali je sploh tukaj doma. Če sprašuješ, boš od ljudi navadno zvedel za imena lesnih trgovcev in družb, kar ti bo vse nekam tuje zvenelo. Ko pa se boš zanimal, kako je z domačini, ti bodo kazali nekam v hrib, kjer ne boš ničesar videl, in bodo govorili o »pavrih«, ki da domujejo zgoraj nekje za poraslimi obronki. Eno ko drugo ti bo ostalo tuje, ker si ne boš mogel ustvariti primerne slike o razmerju med modernim trgovskim špekulantom, ki živi bogve kje daleč, brez prave zveze z zemljo, ki mu donaša dobičke, in nekim »pavrom«, ki skrit čepi v gozdih nad cesto in ima sila mnogo posesti. Zemljo in ljudi na tem stisnjenem kosu sveta je mogoče prav spoznati šele, če se približamo obema, za kar pa je v prvi vrsti potrebno, da izginemo s ceste in stopimo vkreber.

Polšnarjeva planina pod zahodno steno Kočne je nastala iz krčevine tik pod zgornjo mejo gozda. Danes služi za pašnik ducatu jalove



Foto Stanko Aleksić Beograd

»Mali Matterhorn« v Julijskih Alpah

živine, ki more prav s pridom izrabiti sočno pašo, da se ji pozna, kadar se jeseni vrača v dolino. Tu zgoraj v višini 1500 m se šele razkrije dobršen del Gorenje Kokrske doline v svoji celotni podobi. Priroda ji je dala čisto svojstven značaj. Ona globoka dolina, skorajda korito ali tesen daleč spodaj, že prvim naselnikom ni mogla kdo ve kaj prida služiti; saj za obdelovanje in pašo skoraj nima prostora. Človek si je pomagal drugače. V višini kakšnih 700 metrov se pobočja na obeh straneh pomaknejo močno navznoter, tako da tvorijo nekake terase, ki niso ravne, ali vendarle toliko zložne, da je bila na gozdnih krčevinah naselitev že mogoča. Tu zgoraj so nastale izrazite samotne kmetije z obširnimi, nedeljenimi gozdnimi posestvi. Prastare morajo biti domačije, ki jih moremo skoraj vse videti s planine: Roblek od robu Grde doline, stari Leskovčev dom pod Grebenom, Zdolnik v Suhem dolu, Stara Polšna pod Kočno in Slapar ter Zgornji in Spodnji Celar na Storžičevi strani.

To so oni skriti »pavri«, ki imajo v dolini svoje nerodne žage in so se do danes le tisti izmed njih za stalno naselili ob cesti, ki so se bolj na široko zavzeli za lesno kupčijo ali kak drug pridobitni posel. Priroda ni nudila pogojev za kompaktnejšo naselitev; zato so zgoraj omenjeni domovi ostali osamljeni, njihovi gospodarji pa lastniki obširnih zemljiških parcel, v prvi vrsti gozda in pašnikov. Med te posesti se je že zgodaj vrinila posest mogočnega fevdalca, graščaka nekje iz Preddvora. Ob teh dveh socialnih plasteh se je po gospodarski nuji razvila neobhodna tretja plast: gozdnih delavcev, pastirjev in lovcev, ki so si gradili skromne domove v dolini in se vslužili bogatim posestnikom. Prišel je novi čas, z njim nove potrebe in nove možnosti gospodarske izrabe gozdnega bogastva: tako je zamenjal graščaka moderni podjetnik; ta se je počasi zajedel tudi v posest kmetov domačinov, ki pa je v glavnem vendarle še do danes ostala neokrnjena. Živinoreja in lesna kupčija vzdržujeta še danes te gorjanske gospodarje.

Že podoba njihovega doma razkriva nje same in njihov način življenja. Življenje tam zgoraj je zgoščeno na mejo neke prirodne preprostosti. Tako žival kakor človek sta se zadovoljila z najnujnejšimi potrebami, ki jih rabita za obstanek. Tak gorski dom je prvi hip podoben majhni vasi ali zaselku. Na kup zgnetena gospodarska poslopja se skoraj ne ločijo od hiše same. Vse je nizko, trpežno zgrajeno iz kamenja, najrajši bolj na široko in raztegnjeno, pa pokrito z deskami. Takoj ko vstopiš, se znajdeš v črni veži; na njenem koncu je kuhinja, kjer je strop masivno obokan, da kar teži. Ko stopiš v »hišo«, velik štirioglat prostor z nerodnim vegastim podom, s težko mizo in enakimi klopmi ob steni ter z veliko pečjo, se prvotni občutek težke pritiskovitosti kar noče izgubiti. Vse, od surovo zgrajene pregrade, ki obkroža dom, pa do primitivnih svetniških podob in neokretnega križa v kotu »hiše«, je nekam togo v svoji čokati razvlečenosti, postavljeno na svoje mesto kakor za vedno, da se ti zdi, kakor bi še bolj divja elementarna sila ne mogla vseh teh predmetov premakniti z mesta, kamor so postavljeni. Na takem domu živi gospodar z družino in istemu domu so se prilagodili njegovi de-

lavci. Težko življenje jih je napravilo odporne ne le telesno, ampak tudi v značajih. Ko stopiš med te ljudi, se ti odkrije nov svet, lep v svoji okornosti in solidni zgrajenosti, svet, ki je poln življenja, o katerem na dnu doline ne moremo še ničesar slutiti.

Stena vabi... Priznati moram, da me planinstvo kot sport ni nikoli kdo ve kaj veselilo. Vse ljubše od nekega preračunanega dejanja mi je bilo že od nekdanj spontanostno dejanje, sproženo po neposrednem spoznanju ali občutju, urejeno po prav tako neposrednem razumevanju in volji. Sleherno dolgočasno obotavljanje in preračunavanje utruja ne le, ampak postane mnogokrat lahko usodno, tako da kar izgubimo upanje v dosego tistega, do česar smo se namenili. Glede plezanja v skalah to še celo velja; tveganju se tukaj ni mogoče ogniti in, če bi se tudi bilo mogoče, bi skale izgubile svojo mikavnost. Kako se tveganje morda zmanjša, to je bolj zadeva posameznikov, t. j. njihovih osebnih zmožnosti, nego nekih objektivnih pripomočkov.

Ko sem se zopet in zopet znašel na Polšnarjevi planini, vsakokrat s svetejšim občutkom divje veličastnosti in samote, se mi je vedno bolj živo spovračala želja, da bi se enkrat ogledal tja gor po steni in spoznal, kaj se skriva v njej. Plezanje v srednjem delu stene, ki se kakor mogočen hrbet izriva iz ostalega masiva in bi edini prišel za to v poštev, se mi je na prvi pogled zdelo precej težavno početje. Tiste značilne gladke in navzdol povešene plasti so me motile; kaj, če mi na sredi zastavijo pot! Taki pomisleki so se mi vrteli po glavi, medtem ko sem se bil že odločil, da se bom čimprej odpravil. Res sva se v poletju 1936 s tovarišem odločila za levo smer; ta je vodila čez razpoke, ki so še dokaj zanesljivo rezale zglajene sklade in nudile dobre prehode. Tura se nama je dobro posrečila po lepem, plezalsko naravnost izbornem terenu. Toda ko sva se vrnila in gledala nazaj gor, sem si priznal, da sva se nekam zvito ognila prav tistim plastem, v katere se mi je bil pogled od vsega početka s tako muko zajedel. Za nos sem potegnil samega sebe, ko sem z manjšim naporom skušal doseči enak uspeh: tak občutek sem imel tistikrat in si tega nisem odpustil. Vedel sem, da uganka še vedno ni rešena; toda za to leto sem ji moral dati slovo.

Razrešena uganka. Lepo jutro naju je s tovarišem Hudovernikom pozdravilo 4. julija 1937, ko sva stopila iz pastirske kočice in zavila po rosnici travni vkraber na lovske poti, ki pelje na Mala Vrata. Smer današnje poti sva določila že lansko leto. Vstopila sva v Velikem grabnu in sva zaradi tega morala prav do vrha planice Kogel, kjer se Veliki graben pričenja; po njem sva se spustila po grušču in skalah za kakih 60 metrov navzdol. Ustavila sva se na prostorni, gruščasti polici, kjer sva se opremila za naprej. Spodnji del stene nama je bil kolikor toliko znan že od lanskega leta, čeprav sva letos vstopila nekoliko nižje. Smer vodi s prve strme plošče skozi kamin na drugo višje ležečo, ki je prvi vzporedna. Tukaj sva zavila močno na desno in na oster sedlast rob. V jarku pod nama se je pričevala greda, ki se na vrhu markantne, čisto gladke plošče strmo dviga ob steni proti temnim navpičnim skladom. (Ta plošča

se s ceste prav dobro vidi, ker je značilno prilepljena na ostali masiv. Njena vršna greda popolnoma zadostno določa smer plezanja.) Sestopiti sva morala za kakih 10 metrov po jarku navzdol, kjer sva preko nekoliko nerodnega praga našla dostop na gredo.

Že po prvem raztežaju vrvi sva prišla do mokrih plasti v steni nad nama. »Lepo,« sem si mislil, »da naju že tukaj zdolaj pozdravi takale solzava in spolzka čer, ki nama više zgoraj utegne delati še



*Foto
Jordan
Bogdan*

*Zahodna stena Kočne, s Polšnarjeve planine
Leva smer je iz leta 1936, desna 1937*

preglavice.« Izognila sva se ozkemu in mokremu preduhu na desno. Še za eno dolžino vrvi sva plezala kvišku in sva obsedela na ozkem pomolu vrh plošče, izpod temnosivih skladov, ki od tukaj niso bogve kaj imponirali. Razbita rjavkasta skala v najini višini je bila dovolj jasen dokaz, da više gori ne bo dosti bolje. Oba sva se spomnila značilne štirioglate, oknu podobne dupline; strela ali mokrota jo je bila izbila iz srede stene, ki je visela nad nama. Skala je tu zgoraj videti od daleč kompaktna, toda ni zanesljivo trdna. (Pri plezanju v lanskem letu sva malo bolj na levo našla prav dobro, suho in trdno skalo.)

Okoli naju se je pričela zbirati megla. Morala sva naprej. Preko razbite stopnje sva priplezala na ozko polico. S police je povprek vodila travnata greda nekam za rob; nad nama pa se je dvigala nizka stena. Komaj sem se dobro zavedel, da omahujeva med dvema možnostima, sem že plezal v steno naravnost navzgor. Zabil sem klin in se splazil povprek na levo čez krmoljo in na rob. Pogledal sem navzgor. V megli in pod vplivom trenutne odločitve se mi je zdel položaj nad menoj še dokaj ugoden. Zavaroval sem se na dnu špranje, ki jo tvori strma, popolnoma gladka plošča, prislonjena ob steno, in sem zaklical tovarišu. Smer je bila mogoča samo po špranji; plezala sva do njenega konca. Nad nama se je vzpenjal nekaj viseč žleb — vsaj videz skozi meglo je bil tak. Nahajala sva se pod desnim robom temne stene, sredi katere žari ono rdeče okno, ki se tudi iz doline prav dobro vidi. Ta rob tvori prepoka med steno in drugim skalnim skladom, ki se približno pravokotno naslanja nanjo. Prepoka je široka komaj za dobro dlan in je bila polna zapadnega kamenja. Ko sem se ozrl kvišku, sem zgoraj proti vrhu, kjer se leva stena zaokroži v previsu, gledal rdeče zaplate: nič kaj dobrodošlo znamenje. Za premišljevanje in dolgo opazovanje ni bilo časa, ker sva bila na slabem stojišču in naju je čakala še težka naloga. Potegnil sem se kvišku. Šlo je počasi; prepoka se je dvigala vedno bolj navpično, prijemov ni bilo skoraj nikakih; le v levi steni, ki je mokra, sem dobil nekaj zasilnih opor, za stope pa mi je služilo zagazeno kamenje. Skoraj za sleherni decimeter višine sem moral pričeti borbo znova. Najprej je bilo treba odstraniti kamenje, ki je le preveč majavo čepelo v prepoki in je bilo najbolj nevarno za tovariša zdolaj; potem sem moral preizkusiti zagozde, iskati opore in morebitnih razpok, da bi zabil klin. Vse je šlo mučno in silno počasi. S skrajno previdnostjo sem, sloneč zgoraj, ko mi je edino desno koleno, ki sem ga porinil globoko v prepoko, služilo za oporo, pričel zabijati klin v majhno razpoko. »Tenk — tenk«; nekajkrat je zapelo, a nisem ga spravil nikamor več. Prijel sem zanj, zamajal; oddrobil se je kos skale, klin pa mi je obvisel med prsti. Moral sem naprej, da bi se preveč ne izčrpal. Zopet sem se bil za sleherno stopnjo posebej. V previsu pod vrhom zavije prepoka na desno. Nestrpnost sem gledal kvišku. Kaj bo le za robom? Eno sem vedel za gotovo: nazaj ne bo mogoče več! S trenjem sem se plazil po prepoki, ki se tukaj nekoliko razširi. Končno sem dosegel ozko poč in zabil varovalni klin. Izmazal sem se! Oprt na klin, sem v dvojnem razkoraku na desno dosegel rob in se potegnil kvišku. Vrv je pravkar potekla. Tovariš, ki sem ga od zgoraj mogel dobro varovati, mi je hitro sledil. Stala sva v prstenem žlebu in po njem nekaj metrov nadaljevala pot; potem sva zavila na levo na greben. Po grebenu sva v lahkem plezanju dosegla mesto, kjer se snide ta smer z izstopom lanske smeri.

Na kranjski strani so se podile goste megle in zadaj nekje je zamolklo bobnelo, dočim je bilo na koroški strani skoraj jasno, ko sva se spuščala po zahodnem grebenu naglo navzdol. V sedlu Pod Kljuko sva obležala in prisluhnila padajočemu kamenju na prodiščih

Makekove Kočne. »Gamsi!« me dregne tovariš in pokaže pobočje severovzhodnega raza Jezerske Kočne. Res, bila jih je cela čreda; pomikali so se drug za drugim po strmi zaplati snega in so se zgubili v široki črni duplini. — Midva sva se spustila po grušču navzdol in po travnatem pobočju na planino.

P. S. Zahodna stena Kočne je visoka okrog 600 m. Od vstopa opisane smeri se višina zmanjša za približno 150 m. Čas plezanja znaša 5 ur. Sestop po zahodnem grebenu 2—3 ure. — Višina 250 do 300 m, ki sem jo navedel v prvem poročilu (P. V. 1937, 287), se nanaša le na višino čiste plezalne smeri, t. j. od vstopa do mesta, kjer se snideta obe smeri. Prava stena, ki se prične vrh snežišča v Velikem grabnu (1700 m), meri, kakor rekoč, nad 600 m.

Dr. Anton Debeljak:

S potno palico po Rabu

Rabe, mnoge časti u tminah ti stoje
I nima oblasti tko ti slavu poje...

Tako pričenja svoj slavospev na »biser Jadrana«, otok Rab, Zadrán Juraj Baraković, rojen pred 390 leti. Njegova »Draga rapska pastirica« danes ni več osamljen glas vpijočega v puščavi; njena domovina je dosegla v zadnjih desetletjih močan sloves po omikanem svetu. Meseca žitnika-žetnika 1938 je potegnila tudi mene — neznamen atom navzlic ošabnemu imenu — v svoj začarani krog, kjer sem preživel skoraj štiri tedne pod višnjevim pokrovom visokega neba na spreminjasti podlogi modrega morja.

Nekaj dni sem porabil za pešačenje po tej vzpetini, ki zviška s svojo poglavitno obliko spominja na jastoga — raka oklopnika. Odmisliti si moramo le njegov severovzhodni privesek Lopár, enak razprostrti dlani. Raka pa ne izgubimo z vidika; kajti lopar je v hrvaščini rak vitičar, s katerim ima polotok Lopar na ta način po naključju isti naziv.

Kakor morski račič, nastanjen v tuji polževi hišici ali v školjki, sem pokukal ob štirih iz najlepše sobe v vili zobnega zdravnika dr. Puherja na plano: rožnati prsti Homerove boginje Zore odsevajo po sivem in pepelnosinjem morju. Obzorje nam zastira na vzhodu nebotični vilinski Velebit. Visoko nad Lopárom se je razpotegnil dolg oblak, podoben škrlatni ribi. Vsakčas nam pripelje Solnce zlato dnevno luč in duša se mu klanja s Horacijem:

Alme sol, curru nitido diem qui promis...

Skozi gosti borovik na rtu Lopížini žgoli žoltokljunec, o katerem sta se za fantovskega tabora v beli Ljubljani blizu Tičistana pogovarjala dva čeha¹ iz zelenega Štajerja:

»Glej, glej, ščinkavec se boji večjega komada!«
Ozrem se in kaj vidim: večji komad je — kos!

¹ V štajerskem narečju: čeh = deček.

Tukaj sem izkoristil svoje znanje:

»Urši-urši-uršika, tica komad oznanja zarjo. Vstani, na izlet!«

»Tič ima drobno glavico, se hitro naspi. Naj le poje!« se odreže naša gimnazijka in položi plave kodre nazaj na mehko ležišče. —

Odrinili smo torej v takem številu, da bi bili upravičeno zapeli:

»Mi smo štirje

vsi pastirje ...«

namreč dva odrasla in dva podrasla. Stopali smo po potu, ki ga je dal napraviti moj gostitelj dr. P. — Posut je z oblim prodom — oblutak po hrvaško — a ne s tolikim ko mačje glave, s kakršnimi je tlakovana cesta v Slodnjakovem romanu »Neiztrohnjeno srce (I. 38).

*

Opazujem rastlinstvo, ki ga je dal obilo nasaditi novi ljubljanski lastnik Lopižine: kanadski topoli, črnika ali večno zeleni hrast, tamariska, ki sem jo doslej poznal samo iz neke Župančičeve pesmi in ki ji morska slanica menda ne škodi. Vmes uspeva edina krmilna bilka, ki se seje na Rabu: imenjakinja 70-letne zagrebške pisateljice Kamile Lucerne. Tej nemški detelji pravijo Hrvatje sedmača, ker toliko let traja; Slovenci pa jo pretirano hvalimo: večna detelja.

Za nami še dolgo cvili in veka foksteriječek Tapsij. Jaz mu svojeglavo pravim Tapsiček, neka gospa letoviščarka pa ga kliče za Taksija, ker ji pač avto drči po možganih. Ta psiček ne sme z nami, ker gremo na prastare razvaline grških vojaških postojank, na rtič Zidine. V svojem šibkem smislu za zgodovinske spomenike bi nam jih morda s svojo cuckovo cucko vse pocucal. Najhujše pa je to, da je kužek tak antikur: vse polotoške kokodajce so mu na poti in bi jih najrajši podavil, da bi jih potlej mi pokopali v kurji britof.

Že smo mimo Crikvene dražice in svetlika se Bijeli brig. Tu doli — mi tolmači moj cicerone — so ponoči delali poskuse za vodo, čez dan pa zasipali sledove za seboj: bali so se, da se stavbišče podraži, če bi domačin vedel o sladkovodnih izvirih. Niso pa rabili bajanic, ampak so preprosto kopali ali vrtali. Delo se je izplačalo. Saj noben otok v Jadranskem morju nima toliko žive vode ko Rab. Na samem Loparu je l. 1819 župnik Ivan Marin naštel 33 studencev, na vsem otoku pa okoli 300, ki ne presahnejo niti ob največji poletni suši. Večinoma dobivajo svojo vodo pod nepropustnim morskim dnom iz zbirališč sosednega Velebita.

Srečali smo Puherjevega pomočnika, ki je šel navzlic rani uri že na delo. To me je domislilo, da sem rekel malemu Mičku, naj preizkusi svojo jezično spretnost ob tem stavku:

»Radini Rado — radi reda — rado radi.«

V knjigi »Otok Rab« označuje pisec V. Brusić zunanje, t. j. nemestno prebivalstvo za pridno in v trudu neumorno: delajo moški kakor ženske, toda pri tem so jako preprosti in zaostali. Njive orjejo z lesenim plugom, na čigar koncu je nataknjeno železno šilce, lemež. Za drugo setev v letošnjem juliju niso mogli orati, ker je bila zemlja



Otok Rab: Lopar

izsušena. Lemež — istega korena ko lomiti — bi ne bil lomil trde grude, pač pa sam sebe. Pred menoj stoji slika, na kateri dve kravici vlečeta omenjeno drevo, žena ga vodi z desnico, medtem ko z levo vihti šibo. Ko bi bil Miček poleg, bi gotovo znal desetkrat zapored izustiti oznako: Krivo ralo Lazarevo.

Prepodili smo tri ali štiri zajce, za človekom največje škodljive otoške sesalce. Od koristnih sesalcev denimo na častno mesto krave, sesalke in dojilke, ker jih je najmanj: »cosa rara — cosa cara; willst du was gelten, so komm selten!« Ob popisu l. 1911 so našeli molznic 128, oslov 582, koz 760, svinj 1223, goveda s kravami vred 1287, ovac 20.157. Svetovni spopad je občutno znižal te številke. Zlasti brav ali dróbnica je šla na rakovo nogo. Na tisoče bic in bickov je potem poginilo v hudi zimi 1928/29; saj se stalno drže pod milim nebom in v debelem snegu niso našle piče. Na otoku Rabu z njegovim okrožjem, Lunom in Novaljo na Pagu, se je paslo v preteklih stoletjih nad 40.000 ovac in do 8000 koz. Pastirji, v latinskih listinah imenovani »bravarii«, torej s slovanskim izrazom, so bili poseben stan in so uživali neke prednosti. Strižnje so bile prave slovesnosti, zato jih je stari hrvaški pesnik iz Zadra ovekovečil v prej navedeni pesnitvi.

Za nami ostajata Javorno in Bljužovica. Čudim se črnim hroščem, ki se potepajo med smiljem in koviljem, opevanim v Medvedovih verzih. Ti kebri niso rogači ne govnači; našim rjavim hroščem so docela slični, razen črnih kril. Pa ne da bi se bili priklatili s Črnega kontinenta? Iz Afrike bi se lahko sem priselil Maranov rojak in junak Batuala, ki se v istoimenskem romanu nalik Janezu

Krstniku hrani s kobilicami. Teh žuželk je pa po Rabu toliko, da kar frči in cvrči.

Cvrčijo pa zlasti cvrčki. Ob štirih zjutraj začno svoje koncerte. Dobro jih je opeval Joža Lovrenčič z verzi Jug v okviru, pozneje prekrščenimi v Skržate: »Žgi, žgi, žgi, žgi...« venomer svirajo višnjemu solncu, naj pali in požiga. Te kitice sem prikladno pofrancozil, g. Ibrovac pa jih ni sprejel v svojo Antologijo, ker je stremil le po doslovnosti. Skržat — si li onomatopoeja, sličnoglasnica, zvokosličnica, ali pa izveden po skrgah, kakršnim se da prisposodabljati ustroj tvojega trebuha? Skržad in ženka skržčica (cicada orni), skržak ali skržat (cicada plebeia) skržasto molčijo na to vprašanje, pač pa nalik Prešernovemu slavčku vedno svojo gonijo, češ lirizem je božanski, vesoljstvo ima en sam pomen: edino petja se mu hoče. Ali kakor je to posnel Xavier de Magallon: »L'univers n'a qu'un sens, il ne veut que chanter!« (Jour d'Été, prix Lasserre, dec. 1936.)

Neutrudljivi glasbeniki, nastanjeni skoraj vselej na visokem, se bržkone preživljajo z drevesnim sokom. Obrnil sem se na fanta domačina: »Je li črček kvaren ali koristen?« — »Kvaren ne more biti,« se je odrezal mladi Loparan, »saj nič ne jé. Priveži ga na kamen ali na drevo, pa bo 14 dni godel brez živčja. Jeseni se zarije v zemljo. Izkoplji ga in narédi olje iz njega, zdravilo ti bo za rane.«

Vraže, kakor vidite, še niso zamrle na Loparu. A ko sem o takem mazilu izpraševal starejšega Rabljana, ni vedel nič o njem. Vsaki možgani nimajo enakega obzorja.

Olje se ne stiska niti iz tukajšnje uljike, ki jo tiskarski skrat imenuje udika (J. Rustia, ŽiS, 18. VII. 38). Slutim, da je naziv za ta cipresasti grm potvorjen iz romanskega: *erica* (arborescens).

Pótna palica mi je že bila pôtna ali znojna, ko smo šarili med bršljanom, biljem, bodičjem, borjem, brinjem, brništro. Ta se mi zdi prikrojena iz latinskega: *genista* (germanica). Hrvatski izraz zanjo je žutilovka ali žukva. Enoletne mladice beró rabski stanarji ali seljaki (zunanjiki), jih nekaj tednov močijo v morju, potem sušé na solncu, jih čistijo in češejo iz njih vlaknasto liko, ki daje preprosto, toda čvrsto prejo za ponjave, brisače, poletno obleko, skratka: hodnik.

Brneštre — tudi to obliko srečujem — vidiš posebno mnogo ob vlažnih krajih. Naleteli smo jo v zanožini z imenom Siće, kjer curi nekaj dokaj močnih pramenov sladke vode. Tu si zida tujec obsežno vilo, za prvo silo pa si je postavil srčkano miniaturno hišico. V somornici — mešanici slanice in studenčnice — se rade drže jegulje, znane po svojem mastnem mesu. Poleg njih se potika slični ogor ali gruj in neka vrsta murene, ki jo ljudstvo imenuje: grujeva mati.

Siće bi pri nas pisali: sitje, trstje, ločje, bičje, rogozina. Srbi so od sosednih Švabov prevzeli za ta pojem: rit (Ried). Zato reče kajkavec: rit je sit. Ob tem situ stoji poleg obrežja mlad, a košat řigovec, ki je pogubil dr. Janžeta Novaka. Odlični, odločni narodnjak, večkrat omenjen v knjigi »Dobrovoljci kladivarji Jugoslavije« 1936, je taboril tukaj s svojimi otroki. Po prekrokani noči je legel naš

odvetnik v senco na obali. Med njegovim spanjem se je ta odmaknila in figovo drevo je nehote postalo lopár, ki je potisnil spečega moža v loparsko pripeko, kjer se je dobesedno spekel. Na vpitje otrok je prispel dr. Srečko Puher tja, vendar Novak se ni več zavedel. Le z rokami je neugnano otepal, tako da so ga morali štirje držati. Drugega ni preostalo kakor napotiti ga v Ljubljano, a spotoma je tabornik in kočevnik izdihnil.

Mogoče je imel na umu take primere G. Strniša, ko obsoja solnčarje in pregnano solnčenje v »Satirah« 1938. Če je tako, mu ne oporekam. Sicer pa sem neizprosno njegov protivnik.

Malo više nad nezgodno smokvo se dvigajo na Punti Zidine sledovi starejših tabornikov. V 4. stoletju pred Kr. so se severno-ilirski Liburni jeli upirati proti grški kolonizaciji Jadrana. Toda Dionizij Mlajši jih je potolkel l. 365 nekje med Rabom in Krkom. Izkoristil je svojo zmago ter ustanovil na najsevernejših otokih več vojaških naselbin ali taborov, tri na Rabu, med njimi našo točko. Dobrih sto let pozneje so bili isti Liburni zavezniki ilirskim Ardejem (njih kraljica Teuta živi še v imenu mesta Tivta) in Grkom proti Rimljanom. L. 228 so morali Grki in Liburni priznati rimsko vrhovništvo. Nesložni Iliri so se zedinili proti rimski volkulji. Zato so Rimljani utrdili otoke po Jadranu; taka postaja za brodovje se je osnovala tudi na stavbišču mesta Raba. Zadnji ilirski upor je bil udušen v krvi celega naroda šele leta 9. po Kr. (Primerjaj Aškerčev »Ilirsko tragedijo«.)

»Včasih so znali imenitno zidati,« pripomni Rezika ob ruševinah, ne vedoč, da so stare preko dva tisoč let.

»No, Rezika, ker smo se že vrgli na turizem, alpinizem ali prav za prav krasinizem, se boš okrasila s tole planiko!«

Tu ne gre za *Gnaphalium leontopodium*, ki sliši pri nas na soznačnice: očnica, planika, belunec, pečnica, skalarica, očino zelišče, skalica. Tukajšnja planika (*Arbutus unedo*) je sredozemski grm iz družine vresov z velikimi kožnatimi listi in s plodovi nalik debelim jagodam; od tod slovenski naziv: jagodišnica (ŽiS 18. 7. 38).

Dosegli smo rtič ali nos Dedan, na katerem se dviga poslednja vilica, tokrat domača, ne s tujim denarjem postavljena. Poleti biva v tej samoti pomorkinja vila, loparska učiteljica Č—ić Dara, katere mati je Slovenka, oče pa Zadran, lastnik pensiona »Sonje«. Šolo seveda imajo, četudi ne prvovrstno. V loparski župni kroniki sem zasledil: l. 1828 je vlada ukazala odpreti šole po rabskih vaseh, ako jih še ni. Vendar samo na Lopáru so kmetje popravili neko hišo, da je mogel župnik v njej učiti...

V Darino vilico sta letos vdrla dva berlinska kajakaša, ko se jima je v vihri čoln razbil. Drugi dan sta za škodo odrinila nekaj stotakov pa sta šla dalje.

Mi smo šli tudi dalje. Punta (rtič) Prašci je krščena po kamnih, podobnih pujskom. Še nekoliko naprej pa štrli pred nami najsevernejša točka ostrva: Stojanov rt (na rokopisnem zemljevidu župnika Josipa Jadrošiča, ki zbira pristne narodne nazive, čitam Stojanj, potemtakem z istim obrazilom kakor n. pr. Tripunj dan;

Kotoran Tripun se omenja 1476 kot zlatar na dvoru ruskega velikega kneza v Moskvi).

Lopar je lapor in peščenjak (eocensko jedro kenocojske dobe, ali: zgodnja plast novega veka zemlje). Od njega je Pluton odtrgal s svojimi vilami drobce, n. pr. osredka Sv. Grgur in Goli. Prvi je še dokaj kosmat, drugi je bil svoj čas tudi obrasel. Neka ovadba iz l. 1808 dolži Baščane z otoka Krka, da potajno les odvažajo s teh dveh osredkov in z rabskega polotoka Sorinja, ki je danes pretežno plešec in golič. Beračev je po teh ubožnih predelih toliko, kakor da se je vreča pretrgala. O Jablancu, ki stoji na celini nasproti najjužnejšemu koncu Raba, pravi Ceričev »Vodič« (Bakar, 1923): »Stanovništvo tih golih krajev bavi se gajenjem sitne stoke, pčelarstvom i ribarstvom, a i prosjačenjem, kano obrtom.«

Ptice so se razvile iz vodnih bitij. Na Stojanjem rtu pa je narobe: zračnik postaja podmornik, brzojavna žica se prelevi v morski kabel. Členovitost tal nič ne odneha. Tu prihajajo nam naproti: Ciganka, Mali Školjić, Veli Školjić, Zad Vele stene. Tako si ne boš očitil z Levstikom:

»Sten pretečih se in hriba
mehkoudnik len ogiba ...«

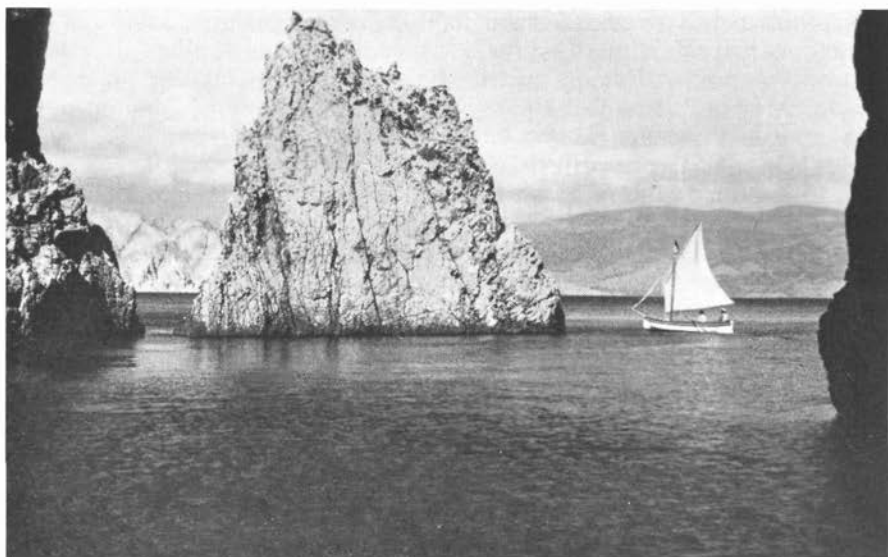
Ne boš Heautontimorumenos² ali »Samotrap«, ne boš prenapenjal svojega telesa, ako se potrudiš z obale nekoliko v notranjost polotoka, da stopiš na njegov vrhunec, visok... Zamežite, hribolazci in gorolezci, da me ne bo sram... sicer pa nisem jaz kriv, da meri samo 92 m!

Čisto slovanski Tanki rt in izposojena Punta groša oklepata zajede in predgričja: Sturić, Dubac, Punta Šilo, Počilo in v morju čerī Balini, s katerimi se Nereide ponoči balincajo. Jako dolga je sipina Saramić; zato ni čuda, če so jo letoviščarji krstili za Saharo, kar je domači reklami čisto prav prišlo. Afriška peščina je zaklinjena med omenjeno Punto grošo in Debelo punto. Dalje se čredijo: Pod Ravnice ali Babina draga, Sajužna punta, Zad pečinu (predlog »zad« je videti narejen po vzorcih: nad, pod), Pečina, (za) Stolác, ki se ponaša s hladno pitno vodo, Rt Kaštelina, Livačina, Crnika (s tujskim nazivom Rajska uvala, bodisi ker je tako prostrana in zato prijetna ali ker se tod uveljavljajo nudisti, adamiti, posnemajoč Adamovo nedolžnost pred grehom), nasproti otočiču Lukovcu pa Veli mel, kar na reklamnih prospektih danes označujejo s francosko izposojenko: Vela plaža³ in Rapost.

Ali glej ga kleka! Domišljija mi je zbezljala predaleč po neposeljeni vzhodni obali, v zimskem času izpostavljeni ostrim vetrom, namreč Rezki Burji. Naša štiriperesnica se je na junaškem pohodu zadržala po zaselkih: Matahlija, Paparić, Andreškić, Mikulaco, Perić,

² Naslov Terencijeve komedije (v 2. stol. pred Kr.).

³ Slovenska »plaža« = plevel: odbirek, izbirek, izvžrek, izmeček, slaba krma ali hrana, zanikrna pijača, ničvredna obleka, sodrga, drhal; po Brezniku še Schundliteratur. Spričo takih pomenov ne kaže uvajati tujke za plitvo morsko obalo, za peščen breg, prod, prod(ov)ino, gruščarico, peščino, sipino, koder se lahko zasipaš v svižec, drobno mel, mivko, sipo, itd.



Lopar: O. Zabijen

Ivanić. Hiše so hišice, za okras jim vise po zidovih nizi rib, razpolovljenih podolž na dve plati — namesto gorenjskih nagljev ali fuksij. Ti kosi se zračijo ali solnčijo nekaj ur, da se bolje pekó na žerjavici ali na mreži. Kakor je stavba majhna, ima dva vhoda: nova zakonca hočeta biti zase.

Po ulicah, kakor smo pri nas rekli ozkemu potu, ograjenem s sečjo, plotom ali kamenjem, koder so gonili živino na pašo ali na vodo, po živinogonu, po gonjah ali stegnah se ogibamo otročadi, perjadi, pesjadi. Ljudje pozdravljajo zdravnika, ki ima vedno in redno odprte roke za siromake. Ženica ga vprašuje nasveta za sina, čigar zobje rasto navzkriž kakor pri neki žagi. Druga se zateka k njemu zaradi fanta, vsega v krastah. »Bolnik je dobro slab«, sem si dejal s takšnim oksimoronom, kakršen tiči v rečenici: »Čisto umazane« roke ima. — »Fala!« sliši svetovalec za plačilo.

Prvič vidim tod stranišče v posebni stavbici zunaj hiše. Omembe vredna stvar, saj v prejšnjem desetletju je podjetnik v Njivicah na Krku postavil hotel za 80 gostov in pozabil na skriti kotiček, kjer se zbirajo prispevki za povzdigo kmetijstva. — Nikogar ni doma, vendar je vhod v hišo odprt. Lahko bi nanjo obesili šestomer, ki se je blestel na vratih opatije v Asellu:

»Porta patens esto. Nulli claudatur honesto...«

t. j. »duri naj bodo odprte in gostoljubnost naj se izkaže vsakemu poštenjaku«. Predstojniku Martinu, skopuhu in trdosrčnežu, pa se je za malo zdelo, da bi gostil prepotnike; zato je piko pomaknil dalje za Nulli: heksameter je dobil popolnoma drug pomen. Toda papež, ki je izvedel za nepostrežljivost opata, mu je vzel cerkveno

posest in uvedli so zopet staro ločilo, dodavši še ta verz: »Pro solo puncto caruit Martinus Asello...« — zaradi ene same pike je M. izgubil Asello. — Ker pa zadnja beseda kaže na osliča, se je iz te zgodbe izcimil francoski pregovor: »Pour un point Martin perdit son âne«, ki se uporablja, kadar je treba označiti, da je kdo za malenkost prišel ob veliko reč.

Anekdota se mi je posilila na pamet še pri naslednji hiši, kjer je starček čistil ribe za obed. Udvorljivo prinese veliko pletenko, imenovano tod »damižano« (francoska preprosta etimologija jo je pretvorila v gospo Ivano, dame-jeanne, a španski izvirnik »demejana« kaže na polovično mero), da bi nas počastil. Strahoma opazi, da se je »Mihelova juha« spremenila v istrski vrisk. Nič ne de, tukaj se kis draže prodaja ko vino.

Pojavi se žensko bitje nalik jutranji zarji: rana ura — zlata ura. Domačinka z zlatimi zobmi je tu fenomen. Sicer pa je iz Kastela Stafilića pri Splitu, v Loparu samo na oddihu pri tASTU. Preden jo je mož vzel v zakon, je moral najti zaposlitev, po dalmatinskem geslu: »prvo kruha, onda mēsa«. Fant je šel zdoma ne kot pristopnik ali pristopljavec (črnogorski »priženitko«, M. M. Pavičević; t. j. 19. naziv za pojem, opredeljen v ŽiSu 1936, knj. 19, str. 139, 165), saj je v državni službi. Splošno pa se tod mnogokrat priženijo. Župnik J. J. mi je prepisal 20 do 30 rodbin, ki so v kratki dobi pred drugačile svoj priimek na ta način: Kos-Čik-Rukavina; Markolić-Markusulić-Sokolić-Jandresko-Andreškić; Lazar-Zrzan-Lokoi-Žgalja-Guzović. Nekateri so deležni priglasbe ali aliteracije: Brbanbić-Brenčić-Brnović; Proročić-Patala-Patalić. To me je spomnilo Rusove družine v Ribnici, kjer je pokojni gospodar dal vsem svojim sinovom imena z začetnico J, da bi ostal monogram nad vhodom uporaben. Hudomušna usoda pa je ukrenila, da navzlic obilemu naraščanju — 27 otrok iz petih zakonov — ni ostal moški potomec na dedovini.

V kotu sameva ročni mlin: žrvanj ali žrno, za katerega pozna Pleteršnik tem več izrazov, čim manj je tega zastarelega orodja med Dravobanovinci: žrn, žrnek, žrnik, žrnvi (m), žrne, žrnev, žrmlja, žrmlj(ač)e, žrmljica (f). Na Loparu — tudi če so v davnini bivali Grki tod — pač ni mogel mlinar zastaviti uganke:

»Hótan écho nerò, pínó krasí;
hótan dèn écho nerò, pínó nerò...«

T. j.: »kadar imam vode, pijem vino; kadar nimam vode, pijem vodo.«

Letos bodo imeli kaj žrnati: koruza je lepa, tudi rž. Za ržjo posejejo proso. Ako je Jupiter Pluvius naklonjen, primejo celo ponoči za oralno drevo. Pregovor pravi: »Kad je prosa, u Loparu se ne prosi.« Prosenjak, ki je sladek, se peče pod »peko«, posodo, obloženo z žerjavico, kakor prvotno slovenska pogača.

Na več mestih smo ta dan videli, kako živina tepta zrelo klasje. Literarni škrat mi je zašepetal na uho Dalmatinov izrek: »Nemaš volu, kir vrši, gobca zavezati.« Zavezati mu pa seveda ne moreš, žal, niti nasprotnega konca. Ravno vidim ženico, kako z lopatiko krav-

jak trebi izmed strte slame. Dobro, da prizora ni prestregla naša Rezika, ki se ji celo gabi jesti neke kurje dele ter se zmrduje nad »mrdo« ali škofijo, ne vedoč, da je trtica najslastnejši prigrizek za Francoza; saj ta ji pravi: »le sot-l'y-laisse« (bedak jo zavrže).

Na Krku sem svoje dni naletel na zidano gumno, tod pa so jim dobra že shojena tla za »vršitev«. »Vršiti« pomeni pač: vršičke ali klasje oddrobiti? Potem bi bilo istega korena, kakor vršiti ali kopice delati, kasneje preneseno na vsakteri posel; a tudi vršeti, v vrheh šumeti: Peter vrši, vol vrši, veter vrši.

»Veter je v posameznih pihljajih pobožal utrujeno zemljo.« Ta stavek, natisnjen v S. 19. 9. 37 (13), bi se nam prileglo ponoviti, če poboževati res pomeni božati, a ne med bogove uvrščati. Poleti namreč redno diha zapadnjak, maestrle, t. j. glavna sapa, od desetih do solnčnega zatopa, blažeč opoldansko pripalico. A to hladilo je prešibko za nas, ki smo vajeni osorej po slani luži štropotati in čopotati. Naj prosimo vode pri kmetici? Ne, tu doli je rajski zaliv Crnika, nazvan menda po drevesu, ki mu pri nas reko graden.

Ko bi se bili šli kopat že v Sahari, bi se bili lahko zagreblili v pesek in dr. P. bi bil mogel učinek izzivati še s čarovnim obrazcem:

Ego tui memini,
medere meis renibus.
Terra morbum teneto,
salus hic maneto
in meis renibus.

Tukaj pa je vsa melina zalita s plitvo vodo in daleč mi je bresti, da morem zaplavati proti Lukovcu, na katerem se sušijo mreže. V gozdiču plandujeta v senci letoviščarja, on in ona, kmalu prideta za nami v slanikovo mlako. Blizu naše obleke je obstala otočanka, nekaj ima na prodaj: smokve petrovke — zrele o sv. Petru in Pavlu? Marelice, imenovane ponekod meteorke — ker tako naglo izginejo? Ali pa fižolček loparčič (*Phaseolus Loparii*)?

Potoček, več ko solzanj, se izliva v morje in dela somornico. Ob njem bohota žukva (slov. žoltilina) in po njegovem blatu bosopetimo proti selu. Nabral sem bil šopek kuša ali žalfije (kadulja, žajbelj) in ga pod nos pomolil Mičku:

»Arduš, kuš pa diši, da kar smrdi!«

Imenitno se je odrezal mali modrijan. Diši, da smrdi — to je paradoks, izrastek resnice, kakor to opredeljuje F. Lefèvre (*Entretiens avec Paul Valéry*, 1926, 218). »Kar je preveč, niti s kruhom ni dobro,« umuje dolenjski pregovor.

Misleč na občutje pred kopanjem in po njem, bi smel navesti angleškega pesnika: »How sad and bad and mad is it, But now, how it is sweet!« »Šutasto, butasto, tutasto je biló; kako pa sedaj je sladkó!...« Ugodje se je še stopnjevalo, ko smo se spotoma omrsili sočnih, slastnih murv... Po ČSR bo prijetno potovati, ker je letos sklenjeno, da mora vsak posestnik ob obeh straneh ceste nasaditi drevja, zlasti sadnega. Tako bo zmeraj kaj padlo na klateža.

Ob vaški cerkvi, kjer se ob nedeljah opravlja služba božja v narodnem jeziku, sem se spomnil lepega predavanja, ki ga je za

slovansko bogoslužje imel sredi sušca 1930 v »Soči« rajni dr. I. Lah. Kakor pa stopi turist ali globetrotter iz katedrale po navadi še v »kafedralo«, smo krenili tudi mi tja, kjer Bog roko ven molí. Gostilničar Šime Pičuljan, lastnik »Velebita«, ki ga neka gospa iz Ljubljane ne zna drugače imenovati nego Pajčolan, je v prejšnjem stoletju naredil tri razrede v zadrski gimnaziji, v našem veku pa streže gostom: nekaj gospá iz bele Ljubljane, par kajakašev »aus Bêrlin« itd. Pajčolan, ki se je med odjemalci že naučil nemščino lomiti, pozveduje po prijatelju F. Lipahu iz ljubljanske drame.

Naposled jo mahnemo proti nasipu, tudi »gat« ali »molo« imenovanemu. Odonod nas preko sidrišča odveslata dva čolnarja na Lopizino, davišnje izhodišče. Tudi na tej strani vidim pionirsko delo dr. Puherja. Južno eksotiko predočuje zlasti agava, ki ima človeku slično lastnost, da samo enkrat cvete in potem umrje. Na mesnate liste sem ji prilepil naslednje kitice:

Stoletni agavi.

Svečana lepotija sten kiklopskih,
agava, neverjetno krepka sila
iz suhih praznih skal te je rodila,
da tu stojiš — prezir vseh bitij robskih!

Odkar iz krajev tropskih in subtropskih
si davno, Bog ve s kom, se preselila —
si res pošteno kdaj se veselila
po teh ožganih južnih tleh evropskih?

Strpljivost tvoja drugim ni enaka;
saj dolga, dolga leta mirno čaka,
da steblo v cvetu prvem blisne pestro.

Z razcvetom pa končani vsi so upi:
uborna zemlja skoraj te raztrupi.
Agava, zdrava, v tebi čutim sestro!

Kuharica Agata, to je »dobra«, nas je strpljivo čakala. Za pozni obed nam je med drugim prinesla kanje v brodetu. To ni operjena kanja, lunj ali mišar, ampak morska zver kanj. Po prebavnem počitku je pa spet plantal Neptunov živelj in pod noč sem si zabeležil v svoj dnevnik:

»Veseli dan ali Matijček se žene v slano lužo.«

*

Ob drugi priliki te povedem, bratec bralec, na Kamenjak, visok 408 m. Nanj drže razni poti. Najprikladnejši je oni, ki ga je pred petimi pomladmi uredilo Planinsko društvo Rab. Markacija se mu pričenja pri hotelu Imperial. Vzpon je lahek in brez nevarnosti, razgled z vrha pa naravnost veličasten. Mesto z bližnjo okolico, z gozdi, zajedami in polji kakor da plava po gladini sinjega morja. Okoli Raba se nizajo večji in manjši otoki, daleč na jugu se vidijo vrhunci Silbe in Oliba, nato pa brezmejno odprto morje do italijanskega obrežja. V ozadju se dviga donebnik Velebit in se vleče v nedogled ob Planinskem kanalu (izraz se zdi nespameten geografu dr. J. Rusu, ki bi hotel menda: Podgorski kanal).

Antse:

»Mav na izaro, mav čez gmajnico«

(Junij 1938.)

»Kar vi ste zdaj, to bil sem jaz,
kar jaz sem zdaj, to čaka vas.«

(Nagrobnik — Sele pri Fari.)

Z obloženim nahrbtnikom stojim v tretjem rajhu na Großglockner-Straße. »Samo 210 km pešačenja!« me vabi asfalt. Ne! Z jezera na jezero, kjer še slovenska beseda in kri kljubuje germanskemu navalu, bom hodil.

Od Sinče vasi do Velikovca se uho že privadi na novi pozdrav, predvsem otrok. Hiše okrašene, povsod znak, slika. Nove kulise, drug denar. Na polju ob grudi pa se vrsti delo in rod kakor od vekomaj. Drava valovi na vzhod, kose se bliskajo. Motor brni.

V Velikovcu se križajo avtobusi. Udobno bi lahko potoval z njimi, kakor v filmu bi brzela slika pokrajine. Ostanem rajši pešec. Sedim sredi trga in opazujem vrvež, poslušam, kako politizirajo; prav tendenčne vesti dobivajo. Neki se čutijo zelo vzvišene nad ostalimi plemeni kontinentov; na nekatera poglavja iz »Besov« Dostojevskega se spomnim.

Pešačim dalje. Zgodovina Slovencev pove marsikaj. Tu me žge živa resničnost. Na njivi okopava krompir sedem slovenskih deklic. Vesel razgovor in marsikaka pikra. Moram dalje. Avtomobili švigajo kakor na dirki. Pomilovalen pogled gospode ošine skromnega pešca. Krenem na stezo. Trd Nemček se mi pridruži, gre v Tinjaški grad po mleko. Ves navdušen govori, kako bo šel jutri starejši brat v Nemčijo na delo, on pa s H. mladežjo na 14-dnevni izlet.

Tinje — kako lep romarski kraj! Razgled po Celovski kotlini. Ne mudim se dolgo v cerkvi, na groblju in v vasi. Preko polj hitim naprej. Na travniku mi odzdravlja kmet, vidno veselo iz srca: »Dober večer, Bog daj!«

Srečavam otroke ter jih pozdravljam po slovensko. Molče me ogledujejo. Noč že pada, hiš nič več. Gozdiček ob stezi mi nudi prenočišče. Med dvema smrekama je pripraven kotiček. Vej nalomim, ležišče uredim ter ležem. Vrane se kregajo nad menoj, sova se že oglašča, žabe pričenjajo s koncertom, komarji so kakor včasih radio na slušalke; truden le zaspim in šele pred svitom čutim, kako so me opikali. Vstanem, še pred svitom nadaljujem pot skozi močvirja ter v dobri uri pozdravim asfaltno cesto pri Grebinju. Ob peti uri zjutraj sem že pri reki Krki. Pred mostom glej napis, da je od 1. avg. 1919 do 10. okt. 1920 tvorila Krka demarkacijsko črto.

Še 7 km do Celovca. Promet oživlja. Predmestja so menda povsod enaka: naselbine malih ljudi, cerkev, vojašnica, bolnišnica. Ob spomeniku padlih vojakov (rjoveč lev, razbit top zraven) počivam na klopi. Preobuvam se in uredim za ogled mesta. Izložbe nudijo vsega v izobilju. Mladež hiti v šolo, odrasli na delo. Zajtrkujem. Vse po 7 pfenigov: kozarec kave, kos potice, kozarec mleka itd. Stodinarski bankovec menjam, slabo: samo 5 mark 50 pf. dobim. Pri nas bi dobil 8 RM. Ogledujem si mesto ter sem vesel, ko vstopim v tramvaj, ki me potegne k Vrbskemu jezeru.

Dobro dé kopel. Prijetna je vožnja s parnikom. Obrt s tujei sicer povsod; ostati bi ne mogel, tudi v eni izmed lesenih privatnih hišic ne. Pešačim zvečer

še do Forstsee, od tam skozi selišče Črešnje, Korene na Tavpl vrh (1069 m). Prav lep razgled na Vrbsko in druga mala jezera. Noč. Pot na Osoje ni markirana. Krenem navzdol do prvih kmetij vasi Dole, kjer prenočim na senu.

Skozi Parnice vodi gozdna pot na Ture (927 m). Veleposestvo Suhanka. Mleka se napijem. Zrak je čist in krepak. Lovska steza pripelje strmo navzdol do gradu in k obali Osojskega jezera. Grad je zapuščen, na prodaj! V kopališču še nikogar. Kopam se in solničim, ogledujem Osojščico, ki me gleda z višine 1909 metrov.

Prepeljem se na drugo stran v Bodensdorf. Tam je več življenja. Z železnico nadaljujem do Beljaka. Vožnja ob jezeru razkazuje vse mikavnosti in kraje ob Osojskem jezeru. Od postaje Annenheim te dvigne žična železnica na Kanzel (1489 m).

V Beljaku promet, da kar strmiš. Zanimiva je gotška cerkev, magistrat, relief Koroške v Schiller-parku. Tujskoprometno društvo je skrbno namestilo napisne table, pregledne karte itd. Hitro se orientiraš ter veselo ogleduješ živi tok množice domačinov in tujcev.

Mestna zabavišča me ne zadržijo. Grem skozi predmestje Perau. Na mostu čez Zilo ostanem. Ob Krki, ob Dravi, ob Zili, ob Glini, ob Koroški Beli, glej rod! »Marija na Zili Slovencev se usmili!« Moram naprej. Tu asfaltirajo cesto. Gruče delavcev, ožganih od solnca, izdelanih in nekam nezaupnih, modernizira cesto. Vmes obrazi inteligentov, ki morajo odslužiti eno leto dela. Ni pogovora, tudi pozdrava ne.

Zavijem na desno. Lep večer je zagrnil Marijo na Zili. Ogledam cerkev (znamenit oltar!) ter groblje:

»Pod hladno, mračno to gomilo,
počivaj, trudna mamica;
saj dokler mogla, Ti nosila
si polno zemskega gorja!«

Kako malo je slovenskih napisov! — V vasi sem bil gostoljubno sprejet. Spočil sem se in okrepljal. Zjutraj pri maši nas je bilo malo v cerkvi. Molitev slovenska. Pred oltarjem Marije, kako naj molim! Žalost nad našim življenjem v koroški deželi je bila pretežka. Samo razjokal sem se.

Poslovim se od dobrih ljudi. Po poljski stezi hitim na trdi asfalt. Ovinki. Nekaj hiš sredi gozda. V ploščo vklesane besede, da je bila tu od 28. 8. do 10. 10. 1920 potegnjena meja srbske države z valovi Balkana.

Avto pribriži, nasmeh: »Glejte pešca!«

Že zagledam Baško jezero. To je res biser pod Karavankami. Brž se slečem ter skopam. Solničim se ves dopoldan. Samo nekaj kopalcev se dolgočasi tu. Popoldne krenem naprej, mimo penzionov, kjer gospoda po obilnem obedu pivo pije in časopise prebira. Skozi Egg po prašni cesti do Ledenic.

Tu počakam na vlak, ki me pripelje v Borovlje. Prehitro sem z očmi požiral vso pokrajino ob progi. Tujci so jo občudovali. Šest delavcev, ki so se vračali iz Nemčije, kjer so preživeli 14 dni H. dopusta, je navdušeno pripovedovalo o svojih doživljajih; sicer pa so se veselili svidenja z domačimi.

Borovlje! Hajd naprej v Sele pri Fari! Zdaj vozi že nekaj let avtobus v gorski raj. Ob Bajdiški Borovnici je prijetnejša pešpot, čeprav po trdi cesti. Nad Zg. Bajdiščem krenem levo pod vrhove Macena. Noč je že. Iz samotne hiše me pozdravi radio. Beograd oddaja: evropski koncert. Potrkam in vprašujem,



Kamniške planine z Golega brda

Foto Skerlep Janko

kako bi prišel do Sel. Ostanem kar tu; prenočim na senu, zjutraj ob mleku in koroških žgancih ter mili slovenski govorici posedim in sem vesel, kakor doma. Težko je slovo od skromne, a vendar močno zavedne slovenske družinice, ki ima samo eno željo, da se ohrani takšna, kakršna je bila do sedaj.

Moram v dolino, od tu zopet navzgor po strmih ovinkih. Na vrhu ugledam Sele in zavriskam. Kvatrna sobota je. Pri cerkvi srečavam domače. Imeli so črno mašo za pokojne farane. Stekleničice napolnijo z blagoslovljeno vodo, poiščejo grobove svojih rajnikih, tam molijo in škrope.

Pod cerkvijo je zrasla mogočna lipa. V polkrogu pod njo so razvrščene klopi. Kako lepo je moralo biti tu, ko še niso pripeljali avtobusi polnih vozov letoviščarjev! Na groblju skoraj sami slovenski napisi, govorica domača. Zastavice, znaki, slike nove dobe. Otroci gredo v šolo. Kaj naj odgovorim na njihov pozdrav zadnjih mesecev?

Oblači se. Ostal bi nekaj dni tu. Obeta se dež.

Eno uro hoda do selišča Trkel. Še avtomobilska pot, prašna, trda.

Ob cesti kapelica v spomin padlim vojakom. Plošča z naslovi padlih, slika umirajočih vojakov, med njimi Jezus. Lepe kmetije se vrste višje ob cesti. Košuta, Obir vabita. Vzpnem se samo do sedla Šajde (1069 m), nato navzdol. V Obirskem potoku je mrzla kopel. Lesena zgradba ljudske šole (Südmark 1937), otroci s svojim pozdravom. Začuden, osupli pogledi, ko jim po domače odgovarjam. Zopet gradnja nove avtomobilske ceste od Železne Kaple sem. Gruče delavcev. Napis, da potuje tu vsak na svojo odgovornost. Šumenje potoka, divje pečine, še nekaj stez na Obir. Ne morem, dež se bliža.

Železna Kapla. Še zveni slovenska beseda ob Koroški Beli.

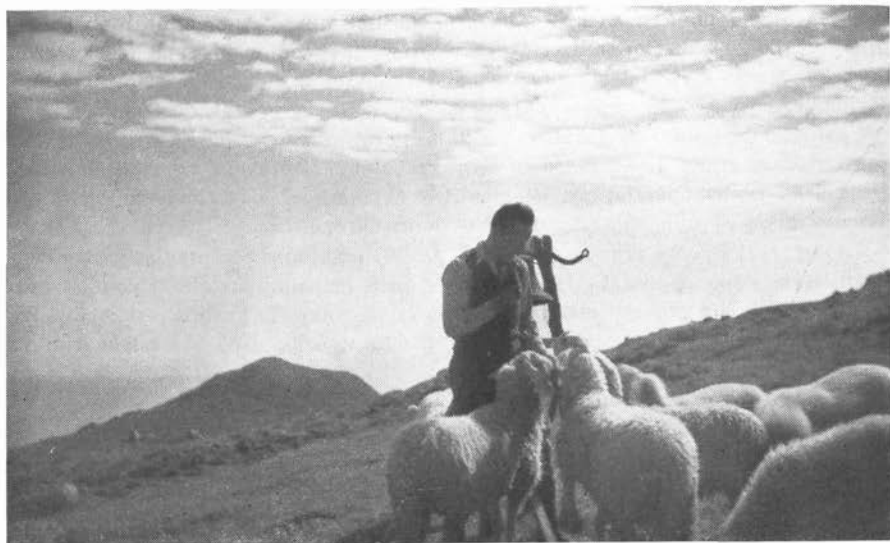
Romam naprej ob peneči se rečici na Žitaro vas, od tu preko Proboja in Zablatnika k Turnersee ter naprej skozi gozd do Klopinskega jezera.

Solnce zahaja. Še pot okoli jezera po vseh pešačenjih od Sel do tu ter končno počitek v penzionu. Drugo jutro sem romal k Škocijanu na cerkveno proščenje. Prihajali so iz bližnjih vasi za križem svojega svetišča in s svojim gospodom župnikom. Pred cerkvenimi vrati jih je blagoslavljal duhovni sobrat; zavili so najprej okoli cerkve ter nato v svetišče, kjer so brali maše kar naprej. Naroda vse živo. Lectarji so ponujali cele gore slaščic. Slovenska beseda, močna in vesela, je zvenela, obrazi so žareli, oči sijale, mladi in stari, polni življenja, so imeli svoj praznik.

Topla voda Klopinskega jezera je valovila pod temnimi oblaki. Do pol dneva sem se kopal. Izletnikov je kar mrgolelo. Popoldne sem pešalil do Sinče vasi. Ko sem vstopil pod streho žel. postaje, se je usul dež. V Pliberku sem še uro in pol posedal na kolodvoru ter občudoval Peco in se jezil, ker nisem mogel ostati nekaj dni več. — Celovski vlak je prihrumel ter sprejel pešca. Meja. V voz so vstopali slovenski fantje, Sokoli, razigrani in dobre volje.

V meni pa je živela Koroška dežela, kolikor sem jo mogel zajeti v sedmih dneh. Vsega nisem mogel napisati. Doma gledam v našo razdvojenost. O, ko bi vsakdo izmed nas stopil samo enkrat na leto med koroške sorojake! Samo enkrat ter si v tem zrcalu ogledal svoj obraz...

(Opomba: Priporočam, da si za potovanje nabavite brošuro: »Völkermarkt und das Kärntner Unterland« von Hans Wiegele 1922; Völkermarkt: Verlag Anton Atzwangers Wwe., ter »Führer in das Lavanttal«. Selbstverlag der Sektion Wolfsberg des D. u. Öst. Alp. Ver.)



Drago Dolenc, oskrbnik Krekove koče na Ratilovcu:

Spomini oskrbnika

Redki so postajali planinci, tuptam je še kdo priromal na vrh, sezona se je nagibala h koncu. Kakor ptic, ki jih strah pred zimo in prirodni nagon vlečeta v toplejše kraje, se tudi oskrbnika začne lotevati nekaj nemir; zahoče se mu doline in življenja, ki sicer v tem času povsod usiha, kakor studenec ob hudi poletni vročini.

Življenja se mu zahoče, vendar ne onega v izobilju. Skromen oskrbnik planinske koče ga pač ni vaje; toda kar na lepem postati puščavnik, prepuščen sam sebi, tudi ni lahko. Zato naj se mu ne zameri, če se rad vrne v dolino med ljudi, k svojim domačim, preživet zimo in zgodnjo pomlad. Izmučena narava se medtem odpočije, moči si nabere njeni prijatelji in s prihodnjo sezono vse zaživi novo, upov polno življenje.

Kadar se poslavljajo od nas lastovke, pred slovesom neštetokrat obkrožijo svoje gnezdece: »Ali bo ob naši vrnitvi še pripravljeno, da nam bo nudilo zavetje, skrbno izbrano zase in svoje...?« Prav tako ob zaključku sezone oskrbnik često obhodi vse prostore v koči: če so dobro zavarovani pred dežjem, snegom, pred viharji in vsemi neprilikami, ki jih kočam prinaša dolgo samevanje? Da li je v redu vse ostalo in ali bo tako tudi do pomladi, ko bo nešteti dobil v njej potrebnih okrepčil?

Slovo od doma je vsakemu težko. Z istimi občutki zapušča tudi oskrbnik svojo — prestolno palačo, kjer je kraljeval nad dolinami. Mir se je naselil na planini in v tej blagodati se oskrbnik postavlja ob toplih dnevih jesenskega solnca od sivih sten, od zadnjih cvetk, od zadnje nedelje.

Bila je sobota. Lepo popoldne se je nagibalo in poslednji solčni žarki so poljubljali vrhove planin. Iz doline so prihajali akordi poslednje dnevne pesmi zvonov in kakor kresnice so zamigljale prve prižgane luči. Jasno nebo

so zvezde prav narahlo posejale, v njihovem spremstvu pa je bleda luna razsvetljevala mirno jesensko noč.

Zgodaj sem legel k počitku, ni se pa spanec približal v željeni meri. Skozi okno zamrežene spalnice je fantovsko solnce kukalo s svojo nežno svetlobo prav na posteljo in opoj cigarete je pomagal, da so mi pred dušo z bliskovito naglico v polsnu prileteli nepozabni, trpki in veseli trenutki, ki sem jih doživel v štirih mesecih planinskega življenja.

Počasi so minevale ure, počasi je nastopalo zgodnje nedeljsko jutro, kro-nano z brezvetrovnim — skorajda toplim ozračjem, v pozdrav »nedelji poslednji«, kakor je večkrat prepeval prijatelj. — Po skromnem zajtrku je cilj pri piramidi — na vrhu, da počakam solnčnega vzhoda.

Vsenaokrog mir, tišina.

Neprecenljivi so bili užitki, ki jih je dojemala duša vse do živahnih »kr-kr-kr«, s katerimi te že ob prvem svitanju kratkočasijo prijazne kavke, oznanjujoč skorajšnji dan. Občudovanja vredno je njihovo zgodnje razpoloženje, poživiljeno od pritajenega zvončkanja in meketanja ovčk. Niže doli pod skalnatim previsom so prenočevale, brez pastirja; bliže in bliže so prihajale. — Nebo na obzorju se je spreminjalo v pravljičnih barvah in nežni oblaki so postavljali špalir vzhajajočemu solncu.

Veličastje prirode človeka prevzame; blagodejno vpliva nanj samota kljub tihi želji po srečanju s sorodnim bitjem. — In glej tam na »starem zidu« popotnika, s čepico na glavi... Najbrž pri požirku krepilne pijače? Tudi on občuduje in ne kaže, da bi se mu bogve kako mudilo. Mogoče je le privid...?

Že je pokukalo solnce izza gričev, sprva v karminastordeči, nato vedno bledejši barvi, dokler se ni predstavilo v svojem zlatem dnevnem ornatu. Doslej le po kavkah moteno tišino je pričelo oživljati še glasno čvrčanje ptic, v dolini so pozvaljali zvonovi k prvim mašam. Zamaknjenosti je bilo konec; saj z dnevom dobi okolica zopet drugo lice.

Le kaj počne ta »zapozneli ptič« še vedno tam gori, obračajoč se samo z glavo — sicer nepremično sedeč na svojem mestu? Če bi prišel bliže, bi v tej samoti malo pokramljala. Videti pa je čudaški; najbrž bo kak stiskač, da ne privoščiti ne besede niti pare zaslužka ubogemu samotarju oskrbniku. Res, od takih obiskovalcev ni prida. Toda glej ga — kaj je to? Kdo je ta samotni obiskovalec? Oho: marsikdo — osebito onih od »zelene bratovščine« — bi bil ponosen na srečanje s pravim pravcatim planinskim — orlom. Nič čudnega, če se je videlo, kakor da ima čepico na glavi — to je izvrstno ponarejal njegov orjaški kljun. Nič čudnega, da ga je bilo videti v tej razdalji v velikosti odraslega človeka! Šele daljnogled je razvozlal ugibanje o nenavadnem gostu: premikanje njegovega partnerja mu je postalo sumljivo in s parkratnim močnim »čiv-čiv« se je dostojanstveno legitimiral in zatem v elegantnem loku pustil občudovalca pri piramidi na cedilu. —

Do zadnjega dne so edino ovčke redno prihajale in praznile solnico. Privadile so se, da ni bilo miru pred njimi. Prijazne, kakor so, in prepuščene same sebi, znajo ceniti vsako radodarnost; da bi znale govoriti, bi bilo neskončne debate. Tako pa se v nemem razgovarjanju in ljubimkanju vzpenjajo, mahajo z repki in mekečejo, zavedajoč se, da se poslavlja njihov prijatelj. Najrazigranejša med njimi je še parkrat zavihala nosnice v nagajiv posmeh, kar po taktu je zamahala z repkom in zakrtila z zadnjimi nogami po zraku... vse to v slovo. Konec je bilo sezone, konec planinske idile.

Obzor in društvene vesti

Plezalni in reševalni tečaj v Vratih.

Ministrstvo za telesno vzgojo naroda je letos od 15. do 25. avgusta priredilo svoj plezalni in reševalni tečaj v Aljaževem domu. Vodil ga je referent za planinstvo g. Janko Kavčič. Učitelji na tečaju so bili gospodje: dr. Bogdan Breclj, dr. Miha Potočnik, Joža Čop, Vinko Modec in inž. France Avčin. Namen tečaja je bil, da tudi manj premožni, a sposobni planinci do podrobnosti spoznajo plezalno tehniko in reševalno službo v težkem terenu. Na ta način namerava ministrstvo širiti alpinistično delovanje v vsej državi in ustvariti kader reševalcev, ki bi ob potrebi, dasi neorganizirani, priskočili na pomoč stalni reševalni službi. Stroške tečaja, hrano, vožnje, je nosilo ministrstvo. Konec tečaja je vsak udeleženec dobil kot povračilo za potrošeni material celó štiri specialne kline in en karabiner.

Udeležencev tečaja je bilo 20, iz vseh slojev in vseh krajev države; izbralo jih je ministrstvo. Bili so sledeči:

1. Člani Slovenskega Planinskega društva (12): Anderwald Beno, akademik arhitekt, Ljubljana, Univerza; Balentin Alojzij, uradnik, Ljubljana, Aleksandrova cesta 4; Gspan Alfonz, profesor, Ljubljana; Kopač Vlasto, akademik arhitekt, Ljubljana; Majnik Ferdo, učitelj, Preddvor pri Kranju; Malovrh Vincenc, akademik filozof, Ljubljana; Pišljar F. Stanislav, kapetan II. kl., Škofja Loka; Sočan Stanislav, trgovski pomočnik, Ljubljana; Šmid Adolf, trgovski pomočnik, Ljubljana; Vrhunec Zdravko, akademik jurist, Ljubljana; Kemperle Pavel, zasebnik, Kamnik; Arh Miha, mizarski pomočnik, Podkoren.

2. Člana Hrvatskega Planinskega društva (2): Šporčič Vilim, štamplar, Zagreb; Škerl Ivan, dijak, Sušak.

3. Člana Turist. kluba »Sljeme« (2): Cvek Stanko, akademik šumar, Zagreb; Sepeši Elemer, absolvent farmacije, Beltinci — Prekmurje.

4. Član Planinskega društva »Morava«: Miloradović Slavoljub, geometer, Niš.

5. Člani Turistovskega kluba »Skala« (3): Podboršek Franc, kletar, Ljubljana; Urh Vilko, akademik tehnik, Ljubljana; Geržinič Leon, akademik jurist, Ljubljana.

Edini vojaški udeleženec ni mogel priti na tečaj.

Tečaj je imel teoretičen in praktičen del, ki sta se med seboj izpopolnjevala. Časovno porazdelitev je seveda diktiralo letošnje nepreračunljivo vreme, ki pa je tečaju še nekako prizanašalo.

V teoretičnem delu so se obravnavali sledeči predmeti:

Dr. Bogdan Breclj: Prva pomoč v gorah, tehnika reševanja v gorah, higiena alpinizma. — Dr. Miha Potočnik: Nevarnost v gorah, ustroj reševalne in vodniške službe drugod in pri nas, pravilnik vodniške in reševalne službe. — Inž. France Avčin: Oprema planinca, morfologija Alp, čitanje kart in orientacija v terenu, vremenoslovje s posebnim ozirom na planinca. — Po predavanjih so se vršile kratke debate, kjer so tečajniki lahko povedali svoje posebne izkušnje, da je tako snov bila čim popolneje obdelana.

V praktičnem delu so tečajniki v terenu pri vstopu v Slovensko smer Triglavske stene spoznali tehniko varovanja, plezanje v kaminih, spuščanje po vrvi itd. Za demonstracijo in vaje v specialni plezalni tehniki s klini, z dvojno vrvjo, Prusikovo zanko, Modečevim škripčevim potegom itd. je izvrstno služil Mali Triglav za Aljaževim domom. Vsi tečajniki so morali nekajkrat preiti vse potrebne vaje; tako so si ustvarili jasen pojem o moderni plezalni tehniki, pa tudi pridobili nekoliko prakse. Dne 19. avgusta je tečaj napravil celodnevno turo do bivaka II. pod Splevtami, od koder so posamezne naveze po tri tečajnike napravile ture na Dovški Križ, preko Grba na Visoki Oltar (2500 m), po vzhodni steni na Srednji Rokav (2202 m), skozi Ozebnik na Visoki Rokav (2646 metrov) in preko škrbine med Oltarjem in Rokavom po grebenu na Visoki Rokav. Vodili so učitelji tečaja in izkušenejši izmed tečajnikov. — Vrnile so

se skupine deloma po isti poti, štiri pa so sestopile v Kotel pod Skrlatico, od koder so splezale po vzhodni steni in po poti na vrh (2738 m). Sestop po najbližji grapi pod Dolkovo Špico v Vrata.

Ker so v soboto, dne 20. avgusta, učitelji tečaja morali sodelovati pri reševanju ponesrečenega Justina, so tečajniki preko Slovenske in Nemške smeri, deloma pa preko Tominškove poti obiskali Triglav, kjer so imeli priliko, v praksi sodelovati in pomagati pri reševanju iz južne Triglavske stene. Sami so se lahko prepričali o težavah in nevarnostih tega človekoljubnega dela, za katero imajo nekateri gospodje iz vrst naših članov in celo odborov nepojmljivo nezaznavanje, časopisni poročevalci pa neverjetno neinformiranost.

V strmih izpranih ploščah in policah zapadnega dela Triglavske stene se je nato vršilo še praktično reševanje ponesrečenca v reševalni vreči na drogu, pri čemer je moral sodelovati prav vsak tečajnik. — Po končanem tečaju je nekaj skupin izvršilo težje plezalne ture, kljub snegu v steni.

Kljub začetni skepsi je tečaj proti pričakovanju dobro uspel tako v tehničnem ko v tovariškem pogledu. Izborna oskrbniščina kuhinja in Torkarjeva harmonika sta k temu prav mnogo pripomogli. — Vendar bi v bodoče priporočali ministrstvu, naj tečaje prireja v času, ko je poset koč manjši; kajti le slabemu vremenu je uspelo preprečiti stanovanjsko krizo v Aljaževem domu. Tudi naj se tečaj razpiše vsaj mesec dni prej, da si bodo kompetenti lahko preskrbeli dopuste in dokumente.

Pričakujemo za zimsko alpinistiko in zimsko reševalno službo prireditve sličnega tečaja, ki bi bil prav v naših predelih prepotrben; saj se poset visokih vrhov v zimi stalno veča.

Za alpinski in reševalni odsek: inž. France Avčin.

Planinski tabor na Okrešlju. — V nedeljo, 4. sept., se je ob Frischaufovem domu na Okrešlju zbralo nekaj stotin planincev v planinskem shodu — kakor na narodnem taboru — in obenem v proslavo 30-letnice postavitve imenovanega Doma. Dom je bil živo okrašen, na trati okrog njega pa je bilo vse pripravljeno za slavnost in planinsko zabavo. Sv. mašo je opravil solčavski župnik, velik prijatelj planinstva, č. g. Leopold Arko. — Po maši je predsednik Osrednjega društva SPD v Ljubljani, g. dr. Jos. Pretnar, otvoril tabor s pozdravom vsem navzočim. V klenem govoru je nato pokazal, kako se je naše slovensko planinstvo z domačim Planinskim društvom od prvih romantičnih in herojskih početkov razvijalo v vedno večjo širino, ki zdaj zahteva ožje strnitve edinic in poedincev vsaj od časa do časa v idejno in družabno skupnost, kakor se naj pripravi in pokaže ravno pri planinskih taborih, kojih prvega je SPD priredilo prav namenoma tukaj pri Okrešlju, kjer je vedno agilna Savinjska podružnica pred tridesetimi leti postavila svoj prvi Dom. Tabori Planinskega društva z vsemi planinci pa naj bodo obenem tabori našega kmečkega ljudstva, ki ga mora vsak planinec spoštovati; tabor planincev bodi s tem tabor našega naroda. V to svrha pa je treba planince vzgajati k plemenitosti, dostojnosti, k idealnemu delovanju. — Na predlog dr. Pretnarja se je poslala vdanostna brzojavka Nj. Vel. kralju Petru II., pozdravne brzojavke pa ministroma dr. Korošcu in dr. Bujiću ter banu dr. M. Natlačenu.

Za tridesetletnico Frischaufovega doma je načelnik Savinjske podružnice SPD, g. dr. Milko Hrašovec, izčrpno in živo podal pregled razvoja te podružnice z njeno pestro zgodovino od burnih in vendar uspešnih časov prvorbiteljev Kocbeka in prof. dr. Frischaufa preko vsestranskih borb in naporov do današnjega razmaha v vseh predelih Savinjskih Alp.

Skladen prehod k prosti planinski zabavi so bili sproti zloženi prigodni verzi pohorskega pesnika L. Zorzuta.

»Durmitor, turistički vodj«. Napisala dr. B. Gušić, B. Cerović. To knjižico, 53 strani v žepnem formatu, je s ceno 6 din izdalo »Srpsko Planinarsko i Turističko Društvo u Beogradu«. Knjižica je v vsakem oziru dobro uspelo delo (v cirilici), znamenito tudi po lepem razločnem tisku na dobrem papirju, z vloženimi 22 jasnimi fotoposnetki in z zemljevidom Durmitorja; take dobre opreme Beograd ne privoščiti vsaki knjigi.

Ta monografski vodnik nudi v strnjeni obliki vse, kar bi planinec želel vedeti o tem znamenitem pogorju, ki bi po višini spominjalo na naše Kamniško-Savinjske (Bobotov Kuk 2522 m), po značaju pa na Julijske (jezera!). Splošni uvod je spisal z njemu lastno točnostjo in spretnostjo najboljši poznavalec, pravi kralj Durmitorja, dr. B. Gušić, ki je prispeval tudi največ — samih odličnih — posnetkov. On je v Durmitorju kar doma, zbral pa je tudi vse slovstvo o svojem ljubljencu, 51 spisov (prvi spis je nemški, že iz leta 1870). — Ostali, vodniški del, je spretno in pregledno sestavil B. Cerović, z vsestranskimi, zanesljivimi navodili. Dotaknil se je tudi smučarstva, z opozoritvijo, da je ondi dovolj snega in dobrih smučišč, a prav nikakega zavetišča.

Knjižica (ki ni prezrla članka prof. Lipovška v Plan. Vestniku 1934) dela čast avtorjema in založništvu. Dr. Jos. Tominšek.

Ga. Copeland Fanny S. Barkworth, lektorica za angleščino na univerzi v Ljubljani, je bila odlikovana z oficirskim redom Britskega imperija (»Officer of the Order of the British Empire«). O tem smo poročali v 7.-8. številu, str. 197, in povedali nekaj besed o življenju in plodnem delovanju neutrudljive in širokopogledne prijateljice našega naroda in glasnice lepote naših planin. Dne 29. septembra ji je v ožji družbi njenih najbližjih — tako je sama želela — pripel križec omenjenega reda in ji izročil diplomo kot zastopnik zadržanega poslanca angleški konzul iz Zagreba g. T. C. Rapp. Skromno se je zahvalila, že vsa v pripravah za — zopetna predavanja v naš prid. O njej res ne velja: »Frailty, thy name is woman«.

Slike — uganke.

1. u g a n k a.



Kaj in kje je to?

Foto Stanko Aleksić

II. album planinskih slik

»IZ NAŠIH GORA«

dobite v pisarni SPD, Ljubljana,
Aleksandrova 4/I in v knjigarnah

Cena din 60.—,
za člane SPD din 55.—

PLANINCI
zahtevajte povsod

UNIONSKO PIVO

iz D. d. pivovarne Union v Ljubljani

katero Vas osveži in okreпча
zlasti tudi po napornih turah.

DEŽNIKI

Ustanovljeno leta 1839

NA MALO
NA VELIKO



L. MIKUŽ
Ljubljana, Mestni trg 15
Telefon 22-82

JUGOSLOVANSKA ZAVAROVALNA BANKA

SLAVIJA

POSLUJE V VSEH STROKAH
ELEMENTARNEGA IN ŽIV-
LJENJSKEGA ZAVAROVANJA

Tel. 21-76, 22-76

GLAVNO RAVNATELJSTVO V LJUBLJANI

Foto razstavo

PRIREDI SRBSKO PLANINSKO DRUŠTVO V BEOGRADU
ZA ČASA KONGRESA
ZVEZE PLANINSKIH DRUŠTEV KRALJ. JUGOSLAVIJE
od 2. oktobra t. l. dalje

- Pogoji:**
- 1.** Razstavljalec mora biti član v Zvezi včlanjenega planinskega društva.
 - 2.** Slike morejo predstaviti planinske predele, narodne noše in običaje, planinsko floro in favno ter planinske tipe.
 - 3.** Vsak razstavljalec more razstaviti največ šest slik v velikosti največ 30×40 cm in najmanj 18×24 cm.
 - 4.** Najboljše slike bodo nagrajene.
 - 5.** Vse slike je treba poslati Zvezi planinskih društev, Ljubljana, Aleksandrova cesta št. 4/I najkasneje do 20. septembra 1938.

Nalivna peresa

priznано najboljših znamk ima
najceneje in v največji izbiri

Baraga Ludv.

Ljubljana - nebotičnik

Planinci-fotografi !

Lepe fotografije
kupiše za svoj list

Uprava „Foto Revije“

Zagreb, Dalmatinska 6

Restavracija in veletrgovina z vinom

PETER STEPIČ, LASTNIK MIRKO STEPIČ

LJUBLJANA VII, TRŽNA ULICA 6

TELEFON INTERURBAN 21-71

*priporoča svojo veliko zalogo vina najboljše
kakovosti po nizkih cenah. — Vино se raz-
pošilja v lastnih sodih na vsako postajo*

JUGOSLOVANSKA ZAVAROVALNA BANKA

SLAVIJA

POSLUJE V VSEH STROKAH
ELEMENTARNEGA IN ŽIV-
LJENJSKEGA ZAVAROVANJA

Tel. 21-76, 22-76

GLAVNO RAVNATELJSTVO V LJUBLJANI

Vabilo na prednaročbo

Mlakarjevih spisov

Planinsko slovstvo se je po vsebini in obsegu zelo razmahnilo, k čemer je v izdatni meri pripomoglo Slovensko planinsko društvo. Med najznačilnejšimi pisatelji je hudomušni prof. Janko Mlakar, ki je s svojimi šaljivo resnimi članki v raznih revijah osvojil bralca. Slovensko planinsko društvo, Osrednje društvo v Ljubljani se je odločilo, da bo izdalo njegove izbrane spise, ki so deloma že nepristopni, ker so že davno razprodani. Iz ogromnega gradiva bodo izbrani najznačilnejši spisi ter priobčeni v dveh zvezkih, od katerih izide prvi zvezek v mesecu novembru letošnjega leta. Vsaka knjiga bo obsegala okrog 300 strani tiska ter 16 umetniških prilog v ilustracijo člankov. Subskripcija je že razpisana ter traja le do 15. oktobra t. l., do takrat imajo prednaročniki izdaten popust napram kasnejšim knjigotrškim cenam.

Cene v prednaročbi:

broširan izvod	Din 45.—
v polplatno vezan izvod	„ 50.—
v celo platno vezan izvod	„ 55.—
v polusnje vezan izvod	„ 65.—

V knjigotrstvu bodo knjige znatno dražje.

Ker se bo naklada ravnala po številu prednaročnikov, vabimo naše planince, ljubitelje planinskega slovstva, pristaše našega vedrega planinca profesorja Mlakarja, da se vpišejo kot prednaročniki na I. zvezek Mlakarjevih izbranih spisov, in sicer da bo knjiga mogla pravočasno iziti - do 15. oktobra t. l.

Naročila sprejema

Osrednje društvo SPD
v Ljubljani

Aleksandrova cesta 4/I.